

Ενδοοικογενειακή βία: Βία κατά των γυναικών

Χρυσούλα Ποζίδου-Στολτίδου

Κοινωνική Λειτουργός, ΓΝ Κιλκίς, Εκπαιδευτρια Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο θέμα την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Αρχικά, παραθέτουμε τους ορισμούς της οικογένειας, της ενδοοικογενειακής βίας, της βίας κατά των γυναικών. Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στα εξωτερικά «γνωρίσματα» που παρουσιάζονται συχνά στις γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, στις μορφές της βίας, στους γενικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία των συνθηκών εκδήλωσης της ενδοοικογενειακής βίας, στους δράστες και τις κατηγορίες των δραστών της ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης, αναφερόμαστε στην ενδοοικογενειακή βία και στη διεθνή κοινότητα και στην ευρωπαϊκή πολιτική. Τέλος, αναφερόμαστε στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών και στα παρεμβατικά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισής της, και διατυπώνουμε τα δικά μας γενικά συμπεράσματα που απορρέουν μέσα από αυτά.

Λέξεις κλειδιά

ενδοοικογενειακή βία, οικογένεια, γυναίκες, αντιμετώπιση, πρόληψη

Abstract

The main theme of this paper is domestic violence against women. We first list the definitions of family, domestic violence, violence against women. Then we refer to the external “recognitions” that are often presented to women-victims of domestic violence, the forms of violence, the general factors that contribute to the creation of the conditions of domestic violence, the perpetrators and the accusations of perpetrators of domestic violence. As well as domestic violence and the international community and European politics. Finally, we refer to the treatment of domestic violence and the intervention programs for the prevention and treatment of domestic violence against women and we formulate our own general conclusions that emerge from them.

Keywords

domestic violence,
family, women,
treatment,
prevention

1. Εισαγωγή

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα χρόνιο και σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εμφανίζεται σε όλα τα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα και περιλαμβάνει μια σειρά από διαφορετικής ποινικής βαρύτητας εγκληματικές συμπεριφορές εις βάρος μελών της οικογένειας, όπως είναι η λεκτική, η σωματική, η σεξουαλική και η ψυχολογική βία, ακόμα και η παραμέληση και η οικονομική εκμετάλλευση.

Η βία στην οικογένεια, ως κοινωνική πραγματικότητα, κινήθηκε και δυστυχώς εξακολουθεί να κινείται μεταξύ σιωπής, ανοχής και συγκάλυψης, παρά το γεγονός ότι οι επιμέρους εγκληματικές συμπεριφορές που τη συνθέτουν αντιστοιχούσαν σε υπαρκτά ποινικά μεγέθη και προσέβαλαν συγκεκριμένα έννομα αγαθά, λόγω δε της δυσχέρειας της επισήμανσης και της αντίστοιχης καταγραφής της, αυτή καλύπτεται από μία υψηλή αφανή δομή. Τούτο διότι, σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη, οι όποιες μορφές βίας στην οικογένεια λαμβάνουν χώρα σε ένα πλαίσιο ιδιωτικότητας, δεν αποτελούν αφορμή για την παρέμβαση της πολιτείας, την οποία δεν ενδιαφέρουν, αυτή δε η «κουλούρα ανοχής» της βίας που διαπράττεται εντός οικογενειακού πλαισίου αντανακλάται τόσο στη συμπεριφορά των θυμάτων, των οποίων η αδυναμία αντίδρασης ενισχύεται, ενώ η ανάγκη απόκρυψης της πραγματικότητας συμβάλλει στην παθητικοποίησή τους, με αποτέλεσμα το πρόβλημα να δαιωνίζεται και σταδιακά να παγιώνεται, όσο και των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Εξαιτίας της συνθετότητας του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας, που περιλαμβάνει πλήθος παραγόντων που αλληλεπιδρούν, είναι δύσκολο να προσεγγιστεί αποκλειστικά και μόνο από μία θεωρητική κατεύθυνση. Η προσέγγιση και νοηματοδότησή της συνδέεται άμεσα με τους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και πολιτικούς παράγοντες που επικρατούν σε μία κοινωνία και υπαγορεύουν σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά των μελών της· συνεπώς, τα πολυ-παραγοντικά μοντέλα ανάλυσης της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν την πληρέστερη θεωρητική προσέγγιση, διότι αποτυπώνουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου.

2. Η ενδοοικογενειακή βία

2.1. Η ενδοοικογενειακή βία και η οικογένεια

2.1.1. Η ενδοοικογενειακή βία

Η βία όλων των μορφών, που ασκείται στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων ή των συντροφικών σχέσεων, είναι ένα ιδιαίτερο φαινόμενο και ένα σοβαρό πρόβλημα παραπτωματικής συμπεριφοράς, το οποίο, παρόλο που υπάρχει, δεν αποκαλύπτεται, για διάφορους λόγους και αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της «αφανούς» κυρίως εγκληματικότητας. Η βία αυτής της μορφής έχει συνήθως θύματα τις γυναίκες, τα παιδιά και τα άτομα τρίτης ηλικίας (Παπακωνσταντής, 2006).

2.1.2. Η οικογένεια

Η οικογένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός, δηλαδή είναι ένα παγιωμένο πλέγμα κοινωνικών σχέσεων και παγιωμένοι και κοινωνικά αποδεκτοί τρόποι ατομικής και συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης, με στόχο την επίτευξη ενός κοινωνικά σημαντικού σκοπού. Η οικογένεια είναι ένας θεσμός πολυσήμαντος, και στους κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς της περιλαμβάνονται η βιολογική και η κοινωνική αναπαραγωγή, δηλαδή η εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας. Όπως κάθε κοινωνικός θεσμός, ο θεσμός της οικογένειας δεν επηρεάζεται από προσωπικές αντιλήψεις και επιθυμίες.

Η οικογένεια είναι και ένας νομικός θεσμός, δηλαδή διέπεται από ένα σύνολο διατάξεων που περιγράφουν τις νομικές σχέσεις μεταξύ των μελών της, διατάξεων που προσδιορίζουν τα όρια της (όποιας) ευελιξίας τους και προβλέπουν τις συνέπειες της παράβασης του θεσμού αλλά και της υπέρβασης των παραπάνω ορίων ευελιξίας.

Η οικογένεια είναι μια πρωτογενής κοινωνική ομάδα, δηλαδή ένα «ολιγοπρόσωπο και πολυλειτουργικό κοινωνικό σύνολο, στο οποίο τα άτομα μετέχουν με άμεσες και προσωπικές σχέσεις και συνδέονται με ισχυρούς συναισθηματικούς

δεσμούς». Καμία άλλη κοινωνική ομάδα, φορέας ή θεσμός δεν φαίνεται να μπορεί να καλύψει το σύνολο των λειτουργιών που καλύπτει η οικογένεια (Τσαούσης, 1984).

Τέλος, η οικογένεια είναι μια μονάδα ανάλυσης της κοινωνικής πολιτικής (οικογενειακής ή ευρύτερης) που στη διεθνή πρακτική θεωρείται ότι περιλαμβάνει δύο ενήλικες (ενωμένους ή όχι με τα δεσμά του γάμου) ή έναν ενήλικο και ένα ή περισσότερα παιδιά. Άξονας του ορισμού αυτού είναι η ύπαρξη παιδιού και δεν απασχολεί ούτε η σχέση του παιδιού με τους ενήλικες ούτε η σχέση των ενηλίκων μεταξύ τους (Μουσούρου, 2005).

2.2. Βία κατά των γυναικών

Η βία κατά των γυναικών είναι ένα πρόβλημα πραγματικό, το οποίο η Διεθνής Κοινότητα έχει αναγνωρίσει ως μέγιστο παγκόσμιο πρόβλημα. Ίσως επειδή δεν υπάρχει μορφή βίας κατά των γυναικών που να μην έχει επιπτώσεις σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο.

Είναι ένα πρόβλημα κοινωνικό και πολιτισμικό –όχι μιας ομάδας, αυτής των εκτρεπόμενων ανδρών– και διατρέχει όλους τους τομείς της ζωής των γυναικών. Όπως δε έγραψε και ο ΓΤ του ΟΗΕ, Κόφι Άναν, στη σχετική έκθεσή του, στην αρχή του νέου αιώνα, η βία αυτή «είναι η πιο επιείχουσα παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν κάνει διαχωρισμό μεταξύ συνόρων, πολιτισμών ή πλούτου. Όσο συνεχίζεται, δεν μπορούμε να ισχυριζόμαστε ότι κάνουμε ουσιαστική πρόοδο προς την ισότητα, την ανάπτυξη και την ειρήνη».

Η βία κατά των γυναικών είναι έγκλημα εξουσίας και κυριαρχίας, είναι εκδήλωση της πατριαρχικής εξουσίας και συνιστά μη ανεκτή παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανεξάρτητα από τη μορφή και τον χώρο εκδήλωσης. Ανάλογα με τον χώρο εκδήλωσής της, μιλάμε για βία στην οικογένεια (ενδοοικογενειακή βία), βία στον χώρο εργασίας (σεξουαλική παρενόχληση στους χώρους εργασίας) και βία στο πλαίσιο της κοινωνίας (πορνεία και διακίνηση γυναικών, με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση) (Στρατηγάκη, 2008).

2.3. Εξωτερικά «γνωρίσματα» στις γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας

Επειδή συχνά οι γυναίκες-θύματα καταγγέλλουν πολύ δύσκολα ότι έχουν υποστεί βία, οι αρμόδιοι που ασχολούνται μ' αυτό το θέμα μπορούν να κατανοήσουν την κατάσταση τους, έχοντας υπόψη κάποια εξωτερικά «γνωρίσματα». Τα εξωτερικά συμπτώματα που παρουσιάζονται συχνά στις γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας είναι τα παρακάτω:

- Πιθανές απόπειρες αυτοκτονίας.
- Διάφορα «ψυχοσωματικά» νοσήματα (ταχυπαλμίες, δυσκοιλιότητα, αϋπνία κ.λπ.).
- Τραυματισμός (μώλωπες κ.λπ.) που δεν δικαιολογείται από τις εξηγήσεις που δίνει το θύμα.
- Ενδείξεις χρήσης αλκοόλ ή και ναρκωτικών.
- Διάφορες σωματικές κακώσεις σε διαφορετικά στάδια επούλωσης.
- Συχνά τραύματα στο πρόσωπο, στα μάγουλα, στον λαιμό ή στα χέρια.
- Προβλήματα κατά την κύηση (αιμορραγίες κ.λπ.).
- Συναισθηματική αστάθεια και προσπάθεια απόκρυψης συναισθημάτων.
- Διάφορα σχισίματα, καψίματα, συχνοί αυτοτραυματισμοί.
- Συχνά ατομικά αυτοκινητικά δυστυχήματα.
- Συχνή χρήση διάφορων φαρμάκων (ασπιρίνες, ηρεμιστικά, γάζες κ.λπ.) (Παπακωνσταντής, 2006).

2.4. Μορφές βίας

Οι μορφές της βίας μπορεί να είναι διάφορες, όπως για παράδειγμα η σωματική βία, η σεξουαλική βία, η λεκτική βία, η πνευματική, η ψυχολογική, η εικονική (με την έννοια της εικόνας, γνωστή περισσότερο ως πορνογραφία), η οικονομική, η συναισθηματική, οι απειλές ή η αποστέρηση στοιχειωδών υλικών ζωής (χρήματα, ρούχα, φυσικός αποκλεισμός, κοινωνικός αποκλεισμός κ.λπ.).

Η ενδοοικογενειακή βία σε όλες της τις μορφές είναι το κατεξοχήν αφανές έγκλημα και η πραγματική αποτύπωση της έκτασης και της έντασής της είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποκαλυφτεί. Συνήθως, η ενδοοικογενειακή βία διαπράττεται στη σφαίρα του «ιδιωτικού χώρου», με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα μικρές οι δυνατότητες να επενεργήσει ο κοινωνικός έλεγχος. Το πρόβλημα εντείνεται ακόμη περισσότερο, όταν η ενδοοικογενειακή βία λαμβάνει χώρα σε κοινωνικό περιβάλλον με παραδοσιακές κοινωνικές και οικογενειακές δομές, στο οποίο οι ρόλοι των δύο φύλων είναι κατανημημένοι με βάση τα παραδοσιακά πρότυπα του άνδρα-αρχηγού της οικογένειας και της γυναίκας υποταγμένης στην εξουσία του. Στις περιπτώσεις αυτές, συχνά ο κοινωνικός περίγυρος ανέχεται ή και υποστηρίζει βίαιες συμπεριφορές του «άνδρα-αφέντη» προς τη γυναίκα, η οποία θεωρείται ότι έχει έναν «υποταγμένο» ρόλο στο πλαίσιο της αυταρχικής οικογένειας.

Με το δεδομένο ότι ακόμη και στη σύγχρονη εποχή διατηρούνται πολλά χαρακτηριστικά της αυταρχικής, ανδροκρατούμενης οικογένειας και ότι στις πολιτισμένες χώρες, τα θύματα σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις καταγγέλλουν ή δημοσιοποιούν το έγκλημα το οποίο υφίστανται, για διάφορους λόγους. Οι γυναίκες που υφίστανται βία, συχνά καταγγέλλουν το γεγονός αυτό, έχοντας χαμηλή αυτοεκτίμηση ή νιώθοντας περίπου ένοχες γι' αυτό που συμβαίνει, και «δικαιολογούν» με

διάφορους τρόπους την εις βάρος τους συμπεριφορά, μη κατανοώντας ότι είναι θύματα μιας αδικαιολόγητης βίας (Παπακωνσταντής, 2006).

2.5. Γενικοί παράγοντες δημιουργίας συνθηκών ενδοοικογενειακής βίας

Οι γενικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία των συνθηκών της ενδοοικογενειακής βίας είναι:

- α. Οι βιολογικές διαφορές των δύο φύλων και η αυξημένη ανδρική επιθετικότητα, που θεωρείται ότι προέρχεται και από ορμονικούς παράγοντες.
- β. Η κοινωνικοποίηση με βάση τα στερεότυπα των διαφορών των δύο φύλων (άνδρας αρχηγός – γυναίκα υποταγμένη) και της ανάπτυξης της «κουλτούρας της βίας».
- γ. Οι ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης του δράστη και η ένταξή του στο περιβάλλον του σε συνάρτηση και με την κοινωνικοοικονομική του θέση (Παπακωνσταντής, 2006).

2.6. Δράστες ενδοοικογενειακής βίας

Οι ενδεχόμενοι δράστες ενδοοικογενειακής βίας είναι συνήθως άνδρες, ενώ δεν παρατηρούνται στατιστικές διαφορές ανάλογα με το κοινωνικοοικονομικό ή μορφωτικό επίπεδο του δράστη. Η ενδοοικογενειακή βία σε όλες της τις μορφές είναι το κατεξοχήν αφανές έγκλημα και η πραγματική αποτύπωση της έκτασης και της έντασής της είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποκαλυφτεί. Συνήθως, η ενδοοικογενειακή βία διαπράττεται στη σφαίρα του «ιδιωτικού χώρου», με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα μικρές οι δυνατότητες να επενεργήσει ο κοινωνικός έλεγχος.

Το πρόβλημα εντείνεται ακόμη περισσότερο, όταν η ενδοοικογενειακή βία λαμβάνει χώρα σε κοινωνικό περιβάλλον με παραδοσιακές κοινωνικές και οικογενειακές δομές, στο οποίο οι ρόλοι των δύο φύλων είναι κατανεμημένοι με βάση τα παραδοσιακά πρότυπα του άνδρα-αρχηγού της οικογένειας και της γυναίκας που είναι υποταγμένη στην εξουσία του. Στις περιπτώσεις αυτές, συχνά ο κοινωνικός περίγυρος ανέχεται ή και υποστηρίζει βίαιες συμπεριφορές από τον άνδρα-αφέντη στη γυναίκα, που θεωρείται ότι έχει έναν «υποταγμένο» ρόλο στο πλαίσιο της αυταρχικής οικογένειας (Παπακωνσταντής, 2006).

2.7. Κατηγορίες δραστών ενδοοικογενειακής βίας με βάση διάφορα χαρακτηριστικά

Οι κατηγορίες των δραστών της ενδοοικογενειακής βίας με βάση διάφορα χαρακτηριστικά είναι:

- α. Ο ελεγκτής (η σύντροφός του ελέγχεται για τις κινήσεις της, τις συναναστροφές της, τη συμπεριφορά της κ.λπ., ένας έλεγχος που επιβάλλεται με βία).
- β. Ο υπερασπιστής. Θεωρεί τη σύντρόφό του εχθρική αλλά παράλληλα και ελκυστική. Θεωρεί ότι την υπερασπίζει και τη συνετίζει (με τη βία) από κακές έξεις, δηλαδή θεωρεί ότι «της δίνει ένα μάθημα». Σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να γίνεται ιδιαίτερα τρυφερός.
- γ. Ο κυνηγός επιδοκιμασίας. Η σύντροφος σ' αυτή την περίπτωση αντιπροσωπεύει την εξάρτηση που υπήρχε από τους γονείς του δράστη, οπότε αυτός μπορεί να αισθάνεται ότι εξυψώνεται με την επιδοκιμασία της.
- δ. Ο «συγχωνευμένος». Είναι εκείνος που έχει σχέση εξάρτησης με τη σύντρόφό του. Άλλες κατηγορίες είναι ο ψυχοπαθής, ο κυκλοθυμικός και ο υπερελεγχόμενος, εκείνος δηλαδή που ασκεί βία με συγκεκριμένα, «ψυχρή» λογική (Παπακωνσταντής, 2006).

2.8. Εξωτερικευση του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας

Τα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας δεν αναφέρουν τα περιστατικά τα οποία υφίστανται, για διάφορους λόγους. Οι γυναίκες-θύματα είναι συνήθως άτομα εξαρτημένα, με χαμηλή αυτοεκτίμηση και συντηρητικό προσανατολισμό. Έχουν εσωτερικεύσει τα στερεότυπα των ρόλων των φύλων, αποδέχονται τον άνδρα ως «την κεφαλή της οικογένειας» και συχνά αισθάνονται ένοχες για τη συμπεριφορά του άνδρα τους, την οποία πολλές φορές «δικαιολογούν». Οι γυναίκες θύματα κακοποίησης υποφέρουν συχνά από μόνιμο στρες ή έχουν κατάθλιψη. Πολλές φορές καταφεύγουν στο αλκοόλ ή σε άλλες ουσίες και σε ψυχοφάρμακα. Συνήθως, δεν κατανοούν εύκολα ότι είναι θύματα και ότι έχουν δικαιώματα και δυνατότητες να βγουν από αυτή την κατάσταση. Συχνά, μπορούμε να υποθέσουμε ότι μια γυναίκα είναι θύμα βίας από εξωτερικές σωματικές ενδείξεις ή από συγκεκριμένα συμπεριφορά.

Η βία μέσα στο σπίτι γίνεται συχνά γνωστή από τους γείτονες ή από τους συγγενείς, οι οποίοι είτε αποφεύγουν να εμπλακούν «στα εσωτερικά ζητήματα του ζευγαριού» είτε, όταν τα πράγματα είναι σοβαρά, καλούν την αστυνομία να επέμβει. Στην περίπτωση αυτή, η συνήθης αστυνομική πρακτική είναι να αντιμετωπιστεί το ζήτημα ως «οικογενειακό επεισόδιο» και να λειτουργήσουν οι αστυνομικοί ως «ειρηνοποιοί» στη διένεξη του ζευγαριού, αγνοώντας συχνά ότι σ' αυτή τη σχέση

βίας κάποιος είναι ο θύτης και κάποιος το θύμα. Στην περίπτωση αυτή, ο τρόπος αντιμετώπισης αυτών των θυμάτων και των δραστών εκ μέρους των αρμόδιων αστυνομικών αρχών, που προστρέχουν στα βίαια αυτά επεισόδια, είναι καθοριστικός για την εξέλιξη των σχέσεων αυτών και κυρίως για την προστασία των γυναικών-θυμάτων (Παπακωνσταντής, 2006).

3. Βία στην οικογένεια και διεθνής κοινότητα

3.1. Η διεθνής νομοθεσία για τη βία στην οικογένεια

Το 1979 ψηφίζεται από τη ΓΣ του ΟΗΕ η Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών, η γνωστή με το όνομα CEDAW (Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women), που έχει χαρακτηριστεί ως το ευαγγέλιο της ισότητας. Κυρώθηκε από την Ελλάδα και έγινε εσωτερικός νόμος, ο ν. 1342/1.4.83. Τα κύρια χαρακτηριστικά της Σύμβασης, ως προς τη βία κατά των γυναικών, είναι ότι:

- Προσδιορίζει τη βία κατά των γυναικών ως μορφή διάκρισης.
- Ορίζει ότι αυτή η βία παραβιάζει τα ατομικά δικαιώματα που εγγυώνται το Διεθνές Δίκαιο και οι σχετικές συμβάσεις.
- Θεωρεί διακρίσεις τις προκαταλήψεις και τα παραδοσιακά πρότυπα που καθιστούν τις γυναίκες κατώτερες από τους άνδρες.

Τα στερεότυπα δείχνουν ότι μέσα στη συλλογική μας συνείδηση οι γυναίκες καταγράφονται ως όντα διαφορετικά, κατώτερα, ακριβώς δε αυτά τα στερεότυπα επιτρέπουν και δικαιολογούν ακόμη και σήμερα τη χρήση της βίας κατά των γυναικών. Το 1992, τα Ηνωμένα Έθνη εντάσσουν τη βία στον ορισμό των διακρίσεων που σπρίζονται στο φύλο. Στη Διάσκεψη Κορυφής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που έγινε στη Βιέννη τον Ιούλιο του 1993, αναγνωρίζονται τα δικαιώματα των γυναικών ως ανθρώπινα δικαιώματα. Σημειώνεται ότι είχαν περάσει 45 χρόνια από τότε που τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ υιοθέτησαν την Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Επίσης σημειώνεται ότι, παρά το γεγονός πως η Διακήρυξη του 1948 αναγνώριζε δύο τύπους δικαιωμάτων, τα αστικά και πολιτικά (1ος τύπος) και τα οικονομικά και κοινωνικά (2ος τύπος), ωστόσο είχε επικρατήσει η αντίληψη ότι παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων έχουμε μόνο όταν αναφερόμαστε στις σχέσεις ατόμου και κράτους ή σε δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε δημόσιο χώρο. Με τον τρόπο αυτό, δεν γινόταν αποδεκτή η παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στον χώρο της οικογένειας, που θεωρείται ιδιωτικός χώρος, και κατ'

ακολουθία ούτε η βία κατά των γυναικών περιλαμβανόταν στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γι' αυτό και τα κράτη δεν επενέβαιναν στις δράσεις των ατόμων που αναπτύσσονταν στον χώρο της οικογένειας, έστω και αν επρόκειτο για πράξεις βίας. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους (1993), με το Ψήφισμα 48/104, ψηφίζεται η Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών.

Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 1995 στο Πεκίνο, η 4η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες, εκτός των άλλων, δίνει τον ορισμό της βίας, αναγνωρίζει πέντε διαστάσεις της και μεταξύ των δραστών της τοποθετεί και το ίδιο το κράτος (Στρατηγάκη, 2008).

3.2. Βία στην οικογένεια και ευρωπαϊκή πολιτική

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ευρώπης, που σήμερα αριθμεί 49 κράτη-μέλη, ακολούθησε ανάλογη πολιτική. Τον Φεβρουάριο του 1981 αναγνώρισε, με ψήφισμά του, τον δομικό χαρακτήρα του προβλήματος της βίας, συνδέοντάς το με τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Το 1985 και το 1990 εξέδωσε δύο Συστάσεις για την ενδοοικογενειακή βία. Το 1996 υιοθέτησε το Πλάνο Δράσης για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το θέμα το έθεσε πρώτη φορά η Επιτροπή για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, η έκθεση της οποίας ψηφίστηκε ομόφωνα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 10.6.1986, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη του φαινομένου ως ενδογενή παράγοντα της κοινωνικής κατάστασης των γυναικών. Στις 2.7.1996, μετά τη Διάσκεψη του Πεκίνου, πάλι η ίδια Επιτροπή, με άλλη φυσικά σύνθεση, συζήτησε την έκθεση της Σουηδής ευρωβουλευτού Marianne Eriksson με τα νέα στοιχεία για τη βία κατά των γυναικών. Στις 14.7.1997 εγκρίθηκε πρόταση ψηφίσματος της Επιτροπής με δύο αποχές.

Τα σημαντικότερα σημεία της τελευταίας αυτής έκθεσης της Επιτροπής για τα Δικαιώματα της Γυναίκας είναι τα ακόλουθα:

- Τα περισσότερα περιστατικά βίας κατά των γυναικών τα συναντάμε στους κόλπους της οικογένειας.
- Η ενδοοικογενειακή βία υπάρχει σε όλες τις χώρες και σε όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Συνδέεται με την ισότητα, τον καταμερισμό της εξουσίας, την εικόνα που έχουν οι άνδρες για τις γυναίκες. Είναι το σύμπτωμα που φωτίζει κατά τον καλύτερο τρόπο την ανισότητα στις σχέσεις ανδρών και γυναικών. Επαληθεύεται η διαπίστωση της Διάσκεψης του Πεκίνου (Πρόγραμμα Δράσης, παρ. 118), σύμφωνα με την οποία: «Η βία κατά των γυναικών είναι η έκφραση της ιστορικά διαπιστωμένης ανισότητας στις σχέσεις ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών, που οδήγησε στην

κυριαρχία των ανδρών επί των γυναικών και στις διακρίσεις κατά των γυναικών, με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της ανάπτυξης των γυναικών.

- Οι περισσότερες περιπτώσεις κακοποίησης δεν καταγγέλλονται στην αστυνομία, ιδίως λόγω έλλειψης αποτελεσματικών νομικών, κοινωνικών και οικονομικών μέσων για την προστασία των θυμάτων, με αποτέλεσμα η βία κατά των γυναικών να παραμένει σε μεγάλο βαθμό αδίκημα που αποσιωπάται.
- Η βία των ανδρών κατά των γυναικών συνεχίζει να περιβάλλεται από μύθους, λ.χ. ότι η βία στο σπίτι αποτελεί ιδιωτική υπόθεση ή ότι η βία των ανδρών κατά των γυναικών οφείλεται ενδεχομένως στη συμπεριφορά των ίδιων των γυναικών.
- Η βία κατά των γυναικών στο σπίτι, και γενικά στο πλαίσιο της κοινωνίας, επηρεάζει έμμεσα και άμεσα τα παιδιά και συχνά δημιουργεί έναν κύκλο βίας και κακοποίησης που διαιωνίζεται στις επόμενες γενιές.
- Η βία κατά των γυναικών έχει μακροχρόνιες αρνητικές συνέπειες για τη συναισθηματική και διανοητική υγεία των παιδιών.
- Κάθε μορφή βίας λόγω φύλου, που εμπίπτει στο πεδίο ορισμού της σύμβασης του ΟΗΕ για την κατάργηση κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών, πρέπει να θεωρείται αξιόποινη πράξη.
- Η μορφή αυτή της βίας είναι εξίσου καταστρεπτική, τόσο για τον δράστη όσο και για το θύμα.
- Αλλαγή θα επέλθει μόνο με τη δημοσιοποίηση της βίας. Στο πλαίσιο του Ελληνικού Συνεδρίου (στις 31 Μαΐου 2003), εξαγγέλθηκε επίσημα και η ίδρυση του Εθνικού Παρατηρητηρίου (ΕΠ) για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών.

Το Παρατηρητήριο αποτελείται από δύο σκέλη: Το ένα σκέλος είναι ο κυβερνητικός φορέας, που μπορεί να είναι ένα ή και περισσότερα Υπουργεία και το άλλο οι συνεργαζόμενες ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), που ασχολούνται με τη βία κατά των γυναικών. Στην Ελλάδα, τον κυβερνητικό φορέα εκπροσωπεί η Γενική Γραμματεία Ισότητας και το εποπτευόμενο από αυτήν ΚΕΘΙ, οι δε ΜΚΟ στεγάζονται κάτω από την ομπρέλα του Δικτύου για την καταπολέμηση Όλων των Μορφών της Ανδρικής Βίας κατά των Γυναικών.

Σε επίπεδο ΕΕ έχουμε και τη δημιουργία του Προγράμματος DAPHNE, με σκοπό τη σύσταση και την ενίσχυση δικτύων μεταξύ κοινοτικών ΜΚΟ, που θα διευκολύνουν την ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών και εμπειριών, την προώθηση ενημερωτικών εκστρατειών, την ενθάρρυνση πολιτικών σχεδίων και καινοτόμων μέτρων, την τόνωση της έρευνας γύρω από τη βία και την ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών για την υποστήριξη των γυναικών (παιδιών και εφήβων) που διατρέχουν κίνδυνο (Στρατηγάκη, 2008).

3.3. Αντιμετώπιση ενδοοικογενειακής βίας

Στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας δημιουργούνται συχνά προβλήματα από τα προϋπάρχοντα κοινωνικά στερεότυπα. Μόλις τα τελευταία χρόνια, η ενδοοικογενειακή βία θεωρείται ότι έχει τα χαρακτηριστικά εγκληματικής συμπεριφοράς κατά την οποία κάποιο πρόσωπο, συνήθως γυναίκα, ηλικιωμένος ή παιδί, είναι θύμα και έχει συγκεκριμένα δικαιώματα. Για την αντιμετώπιση της νοσηρής αυτής κατάστασης χρειάζονται δραστικά μέτρα. Η γυναίκα πρέπει να αντιληφθεί ότι πραγματικά κινδυνεύει, τόσο αυτή όσο και τα παιδιά της, αν υπάρχουν. Πρέπει να βρει το θάρρος και να ζητήσει βοήθεια και υποστήριξη. Μπορεί να σκεφτεί και να επιλέξει ένα από τα κοντινά της πρόσωπα, το οποίο θα μπορούσε να εμπιστευτεί. Μπορεί επίσης να απευθυνθεί στις αρμόδιες υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας και μπορούν να της παρέχουν μία όσο το δυνατόν πιο πλήρη υποστήριξη. Αυτή μπορεί να αφορά τη νομική, την ψυχολογική υποστήριξη, ακόμα και τα μέσα για να μπορέσει να φύγει από το σπίτι και να έχει κάπου να μείνει, η ίδια και τα παιδιά της. Ακόμα και οι ιδιώτες επαγγελματίες ψυχικής υγείας μπορούν να παρέχουν τη στήριξή τους και να την καθοδηγήσουν, δίνοντάς της τις λύσεις που χρειάζεται.

Αρμόδιοι για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας είναι οι αστυνομικοί, οι κοινωνικοί λειτουργοί και τα ειδικά κέντρα και ξενώνες περίθαλψης κακοποιημένων γυναικών. Επειδή όμως υπάρχουν ακόμη αντιλήψεις που δεν δίνουν την πρέπουσα σημασία στην εγκληματικότητα της ενδοοικογενειακής βίας, οι αρμόδιοι για την παρέμβαση, την καταστολή και τη θεραπεία των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι: Η ενδοοικογενειακή βία είναι έγκλημα και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται. Λόγω της φύσης του και του ειδικού χαρακτήρα του, οι προσπάθειες των επαγγελματιών καταστολής και κοινωνικής παρέμβασης (αστυνομικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, εισαγγελείς κ.λπ.) πρέπει να κάνουν τις παρακάτω ενέργειες:

- Να ενημερώνουν το θύμα, βοηθώντας το να κατανοήσει ότι είναι θύμα εγκληματικών ενεργειών σε βάρος του και ότι έχει συγκεκριμένα δικαιώματα.
- Να ακούνε με προσοχή το θύμα.
- Να τονώνουν την αυτοεκτίμηση του θύματος και να το πείσουν ότι θα έχει την καλύτερη δυνατή συμπαράσταση από τις αρμόδιες υπηρεσίες.
- Πρέπει να ενεργούν ώστε το θύμα να νιώσει ασφάλεια.
- Πρέπει να του δείξουν ότι κατανοούν τα προβλήματά του.
- Πρέπει να γίνεται αναλυτική ενημέρωση για τις δυνατότητες εγκατάστασης στα ειδικά κέντρα, καθώς και νομικής, κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης (Παπακωνσταντής, 2006).

3.4. Υπηρεσίες, δομές και προγράμματα στην Ελλάδα

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΓΓΙ) του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης είναι αρμόδια για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των δύο φύλων σε όλους τους τομείς, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει αρκετές σοβαρές προσπάθειες ίδρυσης και στελέχωσης υπηρεσιών για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Τέτοιες υπηρεσίες είναι: Το Γραφείο Ισότητας – Τμήμα Κοινωνικής Μέριμνας και Προστασίας του Δήμου Αθηναίων.

- Ξενώνες Κακοποιημένων Γυναικών.
- Κέντρο Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών.
- Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Κακοποιημένων Γυναικών.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).
- Τομέας της Περιφερειακής Οργάνωσης – Νομαρχιακές και Δημοτικές Επιτροπές Ισότητας (Ζαϊμάκης, Κανδυλάκη, 2005).

3.5. Έμφυλες πολιτικές για τα θύματα εγκλημάτων

Σε θεσμικό πλαίσιο, η αντεγκληματική πολιτική δεν έχει χαράξει ειδικό πλαίσιο για τη γυναίκα. Όμως, υπάρχουν ιδιαίτερα μέτρα και πολιτικές για τη γυναίκα, οι οποίες θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο του σχεδιασμού μίας έμφυλης αντεγκληματικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, σε επίπεδο αποκατάστασης γυναικών θυμάτων βίας, τα επίσημα θεσμικά μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να ενταχθούν σε αυτό το πλαίσιο αφορούν είτε τις δράσεις πολιτικού χαρακτήρα είτε την παροχή υπηρεσιών.

Σε επίπεδο εθνικού σχεδιασμού, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών συναρτάται με τις Εθνικές Προτεραιότητες Πολιτικής και Αξόνων Δράσης των φύλων της περιόδου 2004-2008, ενώ τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν ομάδα προτεραιότητας και εντάσσονται σε διάφορες πρωτοβουλίες και προγράμματα, όπως είναι οι «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των γυναικών», οι «Βασικές Προτεραιότητες Ανάπτυξης 2007-2013» και άλλα ανάλογου περιεχομένου.

Τέλος, η αξιολόγηση της προόδου της εθνικής πολιτικής σε αυτόν τον τομέα πραγματοποιείται με βάση τους ευρωπαϊκούς δείκτες της Δανικής Προεδρίας. Σε εθνικό επίπεδο, ο έλεγχος της προόδου και της ανταποκρισιμότητας των πολιτικών κατά της ενδοοικογενειακής βίας ασκείται από το Εθνικό Παρατηρητήριο για τον έλεγχο της προόδου στον τομέα του αγώνα κατά της βίας εις βάρος των γυναικών (Μπλιώνη, 2016).

Βιβλιογραφία

- Ζαϊμάκης, Γ., Κανδυλάκη, Α. (2005). *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας, Μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες*. Αθήνα, Κριτική.
- Μουσούρου, Λ. Μ. (2005). *Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική*. Αθήνα, Gutenberg.
- Μπλιώνη, Φ. (2009). «Εμφυλες διαστάσεις της αντιεγκληματικής πολιτικής», *Social Cohesion and Development*. Vol. (4), σσ. 194-195.
- Παπακωνσταντής, Γ. (2006). *Στοιχεία εγκληματολογίας & αντιεγκληματικής πολιτικής*. Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκουλα.
- Στρατηγάκη, Μ. (2008). *Πολιτικές ισότητας των φύλων. Ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και εθνικές πρακτικές*. Αθήνα, Gutenberg.
- Τσαούσης, Δ. Γ. (2006). *Η κοινωνία του ανθρώπου*. Αθήνα, Gutenberg.